

měnit – reagovat a přetvářet společenské zvyklosti dle nových informací o těchto zvyklostech. Inovace, moderní vědění a instituce pak autor studuje v rámci sociálněvědních teorií od počátku minulého století a pomocí změny paradigmat, aby se pak dostal k dnešní postmoderní společnosti a tzv. společnosti vědění.

Zuzana Terry

Zsuzsa Gille: *Paprika, Foie Gras, and Red Mud. The Politics of Materiality in the European Union*

Bloomington, Indiana University Press 2016, 164 s.

Zsuzsa Gille prezentuje čtenářům zajímavý pohled na současný modus výkonu politické moci Evropské unie. Kniha *Paprika, Foie Gras, and Red Mud* se skládá ze tří případových studií odkrývajících politický rozměr standardizace evropských zemědělských a průmyslových norem v Maďarsku. Na příkladech z let 2004, 2008 a 2010, kdy v Maďarsku došlo ke třem incidentům, jejichž společným jmenovatelem byly intervence ze strany Evropské unie, autorka demonstruje posun k materializaci politiky, která se odehrává mimo tradiční arény politického diskurzu (s. 131). Tyto případové studie se věnují: (1) dočasnému zákazu vývozu mleté papriky kvůli zvýšené přítomnosti mykotoxinů v sušené směsi, (2) diskusi ohledně nuceného krmení hus a kachen při produkci *foie gras* a (3) ekologické katastrofě způsobené protržením hrází s rudým bahnem, které vzniká jako odpad při zpracování oxidu hlinitého.

Na knížce je zajímavé, že přistupuje k Evropské unii jako k sociomateriálnímu uspořádání (*assemblage*) (s. 15), čímž do politické sociologie vnáší prvky materiální sémiotiky a teorie sítí-aktérů (ANT), známé především z prací Bruno Latoura a Johna Lawa. Gille se tak zařazuje vedle sociálněvědních autorů, jako jsou například Gab-

rielle Hecht a její analýza jaderné politiky v jižní Africe nebo Timothy Mitchell a jeho práce týkající se propojení (post)kolonialismu a expertního vědění na Blízkém východě (G. Hecht. *Being Nuclear: Africans and the Global Uranium Trade*. MIT Press 2012; T. Mitchell. *Rule of Experts: Egypt, Techno-politics, Modernity*. University of California Press 2002).

Latourův vliv je patrný i ve zdůvodnění volby analyzovaných událostí. Po vzoru francouzského filozofa si autorka k analýze vybírá historické momenty rozpadu, hroucení či narušení stávajících sociomateriálních struktur; momenty provázené kontroverzí, které činí jednotlivé aktéry viditelnými (B. Latour. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press 2004, s. 81). Gille se zaměřuje na tyto partikulární události, protože pro ni představují momenty *tření* (friction) mezi mikro- a makrosociálními jevy; mezi nadnárodní politikou EU a konkrétními lokálními praktikami a aktéry. Samotný pojem *tření* vychází z práce americké antropoložky Anny L. Tsing, jenž zatímco Tsing považuje *tření* a postupné ohlazování třecích ploch za zdroj kontinuity a pohybu (A. L. Tsing. *Friction: An Ethnography of Global Connection*. Princeton: Princeton University Press 2005, s. 4), Gille se ve své metafoře orientuje na jiný efekt *tření*, který je ve fyzice znám jako triboelektrický jev – neboli *exploze*. *Exploze*, která trhá věci na kusy a z jejichž trosek už nemohou být věci poskládány zpět tak jako dřív (s. 15).

Zde se nemohu ubránit poznámce, že v tomto ohledu by se jako další projev triboelektrického jevu hodilo mluvit i o jiskře (*spark*). Jiskra nově osvětluje věci, které byly doposud skryté; jiskrný výboj je momentem uvolnění vnitřního napětí vznikajícího mezi dvěma třecími plochami. Dokonce sama Gille uvádí, že analyzované události „osvětlují novou modalitu moci“ (s. 4). V této metafoře by *tření* nemuselo být nezvratně destruktivním momentem,

ale mohlo by do sebe inkorporovat i roli nástroje kontinuity, tak jak jej vnímá Tsing.

Momenty tření tak v tomto případě slouží jako mimořádné události zpřítomňující vnitřní napětí mezi dvěma prostoro- vými škálami. Slovy heideggerovské fenomenologie: věci, které byly prve při ruce (*ready-to-hand*) se v momentě rozpadu stávají objektivně přítomnými (*present-at-hand*) (P. P. Verbeek. *What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design*. Penn State Press 2005, s. 79). Všechny zmíněné případové studie tak odkrývají fungování Evropské unie v lokálním prostředí a odhalují politické asymetrie obsažené v abstrakci nadnárodních regulací, které naráží na již existující lokální standardy a praktiky. V rámci této asymetrie je pak jinakost hierarchizována a lokální „ne-evropské“ standardy jsou označeny za zastaralé, a tedy horší. Maďarsko pak z těchto asymetrií vychází jako země druhé kategorie, protože abstrahované Evropské normy jsou šité na míru západním zemím Unie a pro maďarské praktiky a infrastruktury v nich není místo. Maďarsko, resp. země bývalého východního bloku, se mohou jenom přizpůsobovat, ale nemají možnost vstoupit do materiálně-diskurzivní arény jako rovnocenní partneři, což značně znevýhodňuje východoevropské zemědělské a průmyslové producenty v mezinárodní konkurenci a klade na ně vysoké (někdy až likvidační) ekonomické požadavky (s. 129–130).

Hlavním argumentem knihy pak je, že se tyto standardy a regulace stávají novým nástrojem vládnutí. Moc v tomto případě není vykonávána skrze artikulované politické vyjednávání, ale skrze expertní regulaci a standardizaci materiálních procesů, což výrazně omezuje možnosti demokratické participace. Moc a její vykonávání jsou tím na první pohled zdánlivě depolitizovány, nicméně Gille umně ukazuje, že opatření týkající se materiálních objektů, jejich klasifikace (v případě rudého bahna), podmínky produkce (v případě *foie gras*) či signifikance pro národní identitu (v přípa-

dě mleté papriky) podléhají mnohačetným politickým tlakům na národní a mezinárodní úrovni. Tímto způsobem pak produkce expertního vědění o materiálech a jejich ne/závadnosti vstupuje do mezinárodního politického pole, ve kterém se musí vyjednat, či nároky na materiální klasifikace budou upřednostněny. Příkladem může být tlak Francie na uklidnění kontroverze způsobené nuceným krmením hus a ka- chen, protože *foie gras* jsou považována za tradiční francouzský pokrm a jako takový za součást francouzské kulturní identity (s. 46). V rámci EU tak tento incident poukazuje na to, či požadavky na standardy mají větší váhu. Jinými slovy Francie si může klást požadavky, které si Maďaři klást nemohli, byť jejich věcný obsah byl totožný.

Zároveň tato forma moci přináší do politické arény nové aktéry, kteří vůbec nepodléhají demokratickým regulačním procesům veřejné odvolatelnosti. Příkladem jsou různé certifikační agentury či neziskové organizace, které svým působením skrze certifikáty (etické, kulturní či materiální) kvality přetváří samotné standardy a regulace ve fikční komodity (s. 132).

V závěru knihy se pak autorka pokouší teoreticky překlenout makrosociálně orientovanou politickou sociologií a mikrosociálně orientovanou ANT (s. 122–123). Nicméně přestože artikuluje potřebu ptát se po novém vztahu mezi lokální materialitou a abstraktní politikou (s. 125), nepřichází s žádným uspokojivým teoretickým konceptem, který by to umožňoval. V tomto případě by mohlo být užitečné půjčit si termín *hyperobjekt* od ekologického filozofa Timothy Mortona. Morton, zástupce tzv. *object oriented ontology* (OOO), také vychází z Latourový ANT, kterou kombinuje s heideggerovskou fenomenologií. Hyperobjekty pro něj představují globální materiální agenty, kteří existují na časoprostorové škále mimo rámec lidského vnímání. Jinými slovy jsou tak časoprostorově velké, že si je nedokážeme představit jako jeden koherentní celek. Mezi hyperobjekty tak patří například klimatická změna nebo celá ma-

teriální základna kapitalismu. Díky tomu, že je hyperobjekt translokální, ale stále materiální agent, umožnil by autorce na jedné straně vyhnout se abstrakci makroškalily politické sociologie a na druhé straně striktní mikrolokalitě ANT. Jednou z důležitých vlastností hyperobjektů podle Mortona je, že jsou *viskózní* (T. Morton. *Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*. University of Minnesota Press 2013, s. 29), tedy že se lepí na ostatní objekty a těla a vpisují se do nich. Pokud bychom Evropskou unii vnímali jako byrokratický hyperobjekt, standardy a regulace by bylo možné analyzovat jako projev této viskozity, tedy jako inskripce, které hyperobjekt zanechává na ostatních aktérech a jejichž prostřednictvím je do sebe inkorporuje. Díky tomu by bylo možné uvažovat Evropskou unii jako diskursivně-materiální fenomén, který je natolik heterogenní, aby do sebe dokázal pojmout jak translokální ideologické koncepty, tak i své lokální materiální projevy, ale zároveň díky své materialitě a časoprostorové náročnosti nebyl redukovatelný ani na jednu ze zmíněných dimenzí.

I přes tuto výtku zůstává kniha Zsuzsy Gille zajímavým příspěvkem k propojování politické sociologie a materiální sémiotiky, která ukazuje, že na materialitě záleží (*matter matters*) a že v současném světě neustále se množících nadnárodních aktérů (jak institucionálních, tak materiálních) musíme hledat nové cesty, jak materialitu vytrhnout z neutralizujícího pozitivistického pohledu modernity a vtáhnout ji do politické arény.

Martin Tremčinský

Georg Simmel: Rembrandt.
Umělecko-filozofická esej
Praha, Akamedia 2018, 262 s.

Kniha je prvním slovenským překladem díla z roku 1916, které vyšlo původně v německém jazyce. V tiskových komentářích, které jsou uvedeny na obale nového vydá-

ní díla *Rembrandt*, se objevuje věta, která text charakterizuje jako jedno z nejdůležitějších děl jednoho z nejdůležitějších myslitelů týkající se jednoho z nejdůležitějších malířů.

Simmel, přestože byl současník dalších německých sociologů a myslitelů jako Max Weber či Edmund Husserl a je považován za vlivného intelektuála své doby, patří mezi nepřehlíženější zakladatele sociologie. Podobně ale ani sociologii umění nebývá věnována patřičná pozornost. Simmel ve svém díle umění a estetiku neopomíjel. Zahrnoval je do svých úvah a dva roky před svojí smrtí vydává zde představovanou knihu, ve které je umění základem jeho sociologických analýz. Text lze považovat za završení jeho odborného díla. A je zároveň možné na knihu *Rembrandt* nahlížet jako na text, který reflektuje autorovy teze a myšlenky z celé jeho předchozí tvorby.

V předmluvě knihy autor zdůvodňuje svůj výběr Rembrandtovy tvorby jako výchozího materiálu pro své úvahy o tématech, která lze označit jako sociologii estetiky. Estetická analýza se má týkat existujícího umění, které se opírá o hodnotové cítění, které je spojováno s tímto uměním a které je nezávislé na podmínkách a době, v níž vzniklo. Tím zdůvodňuje na první straně předmluvy, proč si vybral právě tvorbu Rembrandta, a „ne nějakého mazala...“.

Z obsahu knihy je patrné, že Simmel se nezaměřuje na historický kontext nebo na osobu Rembrandta či na výběr zobrazovaných témat. Simmel, jako sociolog, hledá ve vizuálním materiálu zobrazování sociálních a filozofických témat jako zachycení životního cyklu, zejména stárnutí, pohybu, krásy, smrti, zbožnosti a individuality. Pro znalce umění, lze text považovat za velmi obohacující, protože vnáší nové sociologické perspektivy do teorie a dějin umění. Stejně tak je velmi inspirativní pro sociology, které učí všimnout si více sociální dimenze estetického prožitku a jeho zobrazování.

Kniha je rozdělena do tří hlavních částí. Ve slovenském překladu je první kapi-